

Motion till riksdagen 2025/26:3982

av **Katarina Luhr m.fl. (MP)**

med anledning av prop 2025/26:168 Ändamålsenliga säkerhets- och strålskyddskrav för utvinning och bearbetning av kärnämnen

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen avslår proposition 2025/26:168 Ändamålsenliga säkerhets- och strålskyddskrav för utvinning och bearbetning av kärnämnen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att återinföra förbudet mot all brytning av uran, och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett nationellt förbud mot brytning i alunskiffer och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett kommunalt veto mot brytning i alunskiffer införs och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen omgående ska återkomma till riksdagen med en tidsplan för när ett kommunalt veto mot brytning i alunskiffer kommer att införas och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Bakgrund

I propositionen 2025/26:168 Ändamålsenliga säkerhets- och strålskyddskrav för utvinning och bearbetning av kärnämnen föreslår regeringen att utvinning och bearbetning av kärnämnen i fortsättningen ska betraktas som kärnteknisk verksamhet istället för kärnteknisk anläggning. I promemorian framkommer att ändringarna "görs i syfte att skapa en ändamålsenlig reglering för utvinning och anrikning av kärnämnen, där strålskydds- och säkerhetskrav är anpassade efter verksamhetens risker".

Miljöpartiet avslår propositionen

Uranbrytning riskerar att ge stora negativa effekter på miljön, och förslagen i proposition 2025/26:168 underminerar det kommunala självstyret, samt riskerar att leda till konflikter om markanvändning. Miljöpartiet menar därför att propositionen bör avslås i sin helhet. Nedan preciseras Miljöpartiets ståndpunkter rörande propositionen och dess földeffekter.

Förbud mot brytning av uran och brytning i alunskiffer

Regeringen är i propositionen (2025/26:168) inte främmande för att utvinning av uran ska ske genom brytning i alunskiffer. I Sverige förekommer den största mängden uran i alunskiffer, en bergart som finns i delar av Skåne, Östergötland, Västergötland, Närke, Öland, Gotland och Jämtland. Brytning i alunskiffer har stora negativa konsekvenser för den lokala miljön. I nuläget finns planer på brytning i Västergötland och Jämtland.

När alunskiffer bryts frigörs tungmetaller och radioaktiva ämnen som lätt läcker ut i närliggande vattendrag och sjöar eller drabbar natur på annat sätt, samt kan orsaka betydande skada på människors hälsa. Beräkningar visar att brytning i alunskiffer dessutom medför storskaliga koldioxidutsläpp till följd av förkolningsprocesser. All brytning i alunskiffer innebär alltså risker för naturen, ekosystemen och den biologiska mångfalden, och det saknas idag säkra beprövade tekniker för storskalig brytning i alunskiffer där det kan garanteras att svavelsyra, tungmetaller och radioaktiva ämnen inte läcker ut och riskerar att förorena omkringliggande miljöer, vattendrag och sjöar, samt samhällen. Med anledning av ovan anförda miljörisker anser Miljöpartiet att all gruvbrytning i alunskiffer bör förbjudas. Samma förslag framfördes av både SKR och

flertalet enskilda kommuner i remissvar med anledning av utredningen om att införa förbudet mot uranbrytning (se proposition 2017/18:212).

Även brytning av uran i urberg medför risker. Vid brytning av uranmalm frigörs radioaktiva gaser, radioaktivt damm och radioaktiva sönderfallsprodukter som riskerar att läcka ut i naturen och därigenom påverka ekosystem och människors hälsa negativt. För att komma åt att bryta uranmalm är man dessutom ofta tvungen att bryta gråberg, som vanligtvis deponeras som avfall. Men även det deponerade gråberget kan innehålla uran eller andra beståndsdelar som utgör en risk för både miljö och hälsa. Brytning av uran i urberg är dessutom inte en särskilt lönsam modell då förekomsterna av uran i denna bergart i Sverige är mycket små.

Med samtliga ovan anförda argument i beaktning står Miljöpartiet fast vid att Sverige bör återinföra ett nationellt förbud mot uranbrytning.

Konsekvenser för lokalsamhällen och rennäring

Förslagen i proposition 2025/26:167 innebär att det kommunala vetot tas bort då brytning av uran i fortsättningen ska klassas som kärnteknisk verksamhet, för vilken tillåtlighetsprövning av regeringen inte ska utföras. Följden blir att kommuner inte kan motsätta sig urangruvor genom beslut i kommunfullmäktige.

I regeringsformen går att läsa: “[E]n inskränkning i den kommunala självstyrelsen bör inte gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som har föranlett den.” Med grundlagen i beaktning ger propositionen (2025/26:168) upphov till följdfrågor med bakgrund i de risker som finns med uranbrytning i både alunskiffer och urberg. I propositionen går inte att finna att regeringen reflekterar över hur dessa miljö- och hälsorisker faktiskt väger tyngre än eventuella fördelar med att lagstifta på ett sätt som inskränker det kommunala vetot. Även Sveriges Advokatsamfund påpekar att det finns brister i regeringens resonemang avseende det kommunala självstyret.

11 av 15 kommuner har i sina remissvar motsatt sig inskränkningen av det kommunala vetot, något som Miljöpartiet anser behöver väga tyngre än vad regeringen ger uttryck för. Förutom den långtgående inskränkningen av det kommunala självstyret innebär det nya begränsade skyddet mot uranbrytning att olika markanvändningsintressen kan komma att ställas mot varandra, vilket framkommer i proposition 2024/25:203 Förbudet mot uran tas bort. Att gruvbrytning av uran tillåts utan berörda kommuners möjlighet att ifrågasätta verksamheten, föranleder även negativ påverkan på rennäringen. När det kommunala vetot försvinner fräntas berörda samebyar också en möjlighet att uttala sig om hur miljöskadlig näringsverksamhet

påverkar deras egen rennäring. Miljöpartiet efterfrågar ett bredare resonemang från regeringen om huruvida Lagen (2022:66) om konsultation i frågor som rör det samiska folket respektive 3 § Mineralförordningen (1992:285) verkligen är tillräckliga möjligheter för samebyar eller Sametinget att opponera sig mot brytning av uran i både urberg och alunskiffer.

Utöver ovan anförda konsekvenser bör även nämnas den påverkan uranbrytning ur framför allt alunskiffer har på jordbruk och matproduktion, och därmed på Sveriges självförsörjning. Alunskiffergruvor får skarp kritik från Lantbrukarnas riksförbund (LRF) på grund av det överhängande hotet mot svensk livsmedelsproduktion. LRF lyfter att områden som innehåller fyndigheter av kärnämne kan pekas ut som riksintresse, men att regeringen inte i tillräckligt stor utsträckning lyfter hur dessa sammanfaller med den mest brukningsvärda jordbruksmarken som är av nationell betydelse enligt 3 kap 4 § miljöbalken. Värt att notera är att ingen jordbruksmark har kunnat återställas efter skifferbrytning. I Falköping har man gjort flera försök efter den skifferbrytning som utfördes för mer än 50 år sedan och området är fortfarande ett miljöriskområde. Vidare lyfter Länsstyrelsen Jämtland län att kommuner har ett strikt ansvar att leverera fullgott dricksvatten, och att regeringen i tillräcklig utsträckning inte har framfört hur gruvbrytning och avsaknaden av ett kommunalt veto påverkar utövningen av detta ansvar (se 6 § Lag (2006:412) om allmänna vattentjänster).

En tidsplan för införandet av ett kommunalt veto mot alunskifferbrytning

Under vintern har statsråd Pourmokhtari sagt till SVT att “man ska kunna ha möjlighet att säga ja eller nej till en gruva när det gäller alunskiffer” (SVT, 5 februari 2026), och energi- och näringsminister Busch har i Sveriges Radio utlovat en snabbutredning av detsamma (Sveriges Radio, 5 februari 2026). Enligt Saila Quicklund (M) kommer utredningen inte vara klar före valet (SVT, 11 februari 2026). Det är anmärkningsvärt att göra den typen av tvärsäkra utfästelser när det är uppenbart att ministrarna inte kan garantera att ett sådant veto alls kommer att införas. Det skapar en enorm oro och osäkerhet hos lokalbefolkningen i berörda kommuner. Poängteras bör även att ett kommunalt veto mot brytning i alunskiffer inte är till någon hjälp för de kommuner i vilka brytning av uran i urberg är på tal. Miljöpartiet menar att regeringen omgående behöver återkomma till riksdagen med en tidsplan för införandet av ett kommunalt veto mot brytning i alunskiffer.

Katarina Luhr (MP)

Emma Nohrén (MP)

Amanda Palmstierna (MP)

Linus Lakso (MP)

Rebecka Le Moine (MP)